

Voja Marjanović

Beograd

BEOGRAJSKO OTROŠTVO IN OKUPACIJA

Dragan Lukić: Bombe u beloј kafi.

Sarajevo, Veselin Masleša 1973.

Prvi roman Dragana Lukića, enega izmed najplodovitejših in najbolj pri-
čujočih pesnikov za otroke, *Bombe u beloј kafi* je zanimiv zaradi dvojne opre-
delitve: prvič, ker se Lukić tokrat vrača v preteklost in v tonu avtobiografske
izpovedi oživlja minula leta pretekle vojne, in drugič, ker je s svojim romanom
precej presegel dosedanje obliko obdelave podobne snovi, ki je v sodobni mla-
dinski književnosti zelo pogostna.

Lukićev roman je oblikovan kot pripovedka, vendar so v njem pogostna
razmišljanja o usodi nekega otroštva, in tako učinkuje kakor živ spomin na
Beograd in njegova leta okupacije. V teh spominih je v trdno zgrajeni fabuli
spretno voden dialog s časom in dogajanjem, ki niso bila samo uganka odraslih,
ampak tudi otrok, nedolžno travmatiziranih in zapletenih v vse spopade in boje.
Lukić prikazuje ves splet vojne vihre, vse njene napovedi in priprave, učinke
in odseve ter se ne ustavlja samo pri površni podobi zunanjih dogajanj, marveč
se pogloblja tudi v notranje dileme in preobrazbe. Zato ima njegov roman zna-
čaj popolnega opazovanja časa in ljudi. V njem, v njegovem najširšem tkivu,
imata tako Beograd kakor njegovo ozračje »svojo barvo«, otroštvo pa nekoliko
bolj poseben značaj.

Že na prvih straneh tega romana je moč zaznati, da se proza o otroštvu in
vojni začenja preprosto in neposredno. Lukić ne mara dolgih ekspozicij, bralca
takoj postavi pred velike in prave besede svoje proze: »Vojna, Vojna, Vojna«,
ki jih zasoplo in prestrašeno izgovarja očka Mali Aca, ko prihaja skozi gornja
dvoriščna vrata. Iz tega paničnega in nepričakovanega prizora nastanejo vse
posledice in vzroki, cel splet dogodkov: »Na beograjskem nebu so odtlej visela
črna letala, po troje kakor besede Vojna, Vojna, Vojna. In ko se je mama ozrla
k nebu, ji je eno izmed letal kakor velik in bodeč trn padlo v oko, in tedaj
so mamo obile solze. Zaradi trna so ji ves čas vojne silile iz oči solze.«

Ta »trn v očesu, ki izvablja solzo«, je pravzaprav poetična metafora vsega,
kar v romanu oblikuje njegov poznejši svet dejstev. Toda Lukić se ne mudi
samo s podrobnim razčlenjanjem te metafore, temveč jo bogati z vedno novimi
podatki. Zato se pripovedka o vojni, oblikovana kot napoved ozračja, razrašča
v pahljačo in smo priče cele lestvice dogajanj in galerije likov: pripoved o Paši-
nem brdu in Sviračevi ulici, kamor je postavljeno dogajanje romana, o akcijah
skupine dečkov, o prvih bombah, ki napovedujejo očkovo besedo Vojna, pozneje
o znanstvu z dnevi okupacije, »ko ni več kruha, ampak komaj koruznjak«, ko
se teta Anka in Mali Aca »pajdašijo z Nemci«, in nazadnje o glavnih asociacijah:
sodelovanje otrok in odraslih, njihovo otroštvo, ogroženo z večno bojznijo,

dnevi igre, spremenjeni v izdelovanje orožja, ilovnatih bomb, in nenehnih slutenj o svobodi, ki mora priti.

Lukić gradi roman na bogastvu avtobiografskih asociacij in tako opisuje ne samo Beograd, kakor ga vidi s svojimi očmi zrel in odrasel današnji človek, temveč nekdanji otrok, otrok z bolj razvitim poslušom za socialna in družbena podnebja časa. Ob tem postopku povzdiguje otroštvo na raven resnih življenjskih spoznanj: njegov razpon interesnih snovi se precej razlikuje od otroštva v razmerah mirnih časov; zdaj otroci niso »naivna bitja«; njihovo življenje je na različne načine vključeno v resničnosti dni in človeške usode. In kadar se začno igrati, simbolično zaznamujejo akcije odraslih, namenjene za blagor in obstoj družine, pa tudi za splošno pomoč gibanju odpora.

Takšna »bajka resničnosti« ne moti splošnega Lukićevega pojmovanja otroštva, še manj stališča o junakih romana. Pisatelj jih slika kot trezne otroke, brez idiličnega čutenja sveta, vidi jih v luči njihove naivistične psihologije, toda obogatene z zreliimi nagoni in treznimi reakcijami. V tem primeru so liki dečkov s Pašinega brda (Raca, Žaca, Paja, Velja, Ljuba, Aca Krajcarica, Jovica in Gidra) prikazani kot delniška družba, kot zveza otroške moralne zavesti, ki je nerazdružna tako tedaj, kadar je treba stati na straži pred hišo, da jih ne preseneti nemška patrola, kakor tudi tedaj, kadar se skrivaj šušlja o propadu Nemcev, a tudi tedaj, ko spremljajo deklice, sosedo iz ulice, ki na Terazijah doživljajo svoj prvi velemestni sprehod. Lukićevi dečki (pravzaprav njegovi tovariši iz otroštva) so po svojem vedenju »pravi otroci«, pa tudi »modra bitja«, ki rada razumno presoja in logično čustvujejo: zelo sugestivne so tiste strani romana, na katerih opisuje skrb dečkov Jovice in Gidre za družino, njuno prizadevanje, da bi priskrbeli za dom živež, in prepričanje, da »edino jajce, ki ga je mama prinesla za praznik«, označuje simboliko okupacije in revščine.

V najnovejšem pripovednem delu Dragana Lukića pa resničnost le ne pre-sega povsem liričnih in senzibilnih strani življenja: avtor — bodoči vzvišeni pesnik otroštva — Lukić pogosto razmišlja o časih, ki so »nekoč bili«, in tistih, ki »bodo prišli«. Sanje o svobodi in srečnejših dneh so vtakane v njegove ne ravno pogostne opise, lirične metafore, poetične misli in naivne otroške sanjarije. Zgled takšnega odnosa do snovnega sveta bi lahko bila že ekspozicija romana, s katero je poetično pojasnjen nastanek Beograda, prikazan kot »velika zelena ptica, porasla z gostim perjem, katere kljun se začne pri Avali, konča pa se nekje v pesku obrežja Save in Donave«.

Lukićev roman *Bomba u beloj kafi* zelo bogati tudi kompozicijska ubranost: čeprav se dejanje romana godi v precej dolgem časovnem obdobju, v celih štirih letih, ni dogajanje niti razvlečeno niti počasno in tudi ne preobloženo: kljub številnim pisateljevim asociacijam, stiliziranim z odmerjenimi digresijami, nimamo vtisa, da »igre otroštva in načrti v dnevih vojne« utrujajo ali zmanjšujejo pozornost bralca. Zatorej ta roman predstavlja svojega avtorja kot dragocenega pripovednika, ki se nagiba k temu, da svoje poglede na svet transponira prav tako sugestivno v tkivo proze kakor v tkivo poezije.

S tem da je oživil minulo otroštvo in vojno kot senco tega otroštva, je Dragan Lukić napisal roman brez legendarnih hiperbol otroških junaštev. Zato roman ne teži k izmišljeni viziji preteklosti. Prva odlika Lukićevega romana je zato v naravni projekciji življenja in časa, v avtentičnem otroštvu in preprostosti književnega oblikovanja. Te odlike v vsakem primeru podpirajo misel, da se je lirična nadarjenost pesnika z uspehom nadaljevala in iztekla v njegovi prozi.

Prev. F. V.